

СИСТЕМА ЗАВДАНЬ СУДОВОЇ МІЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

На основі комплексного дослідження визначено основні завдання спеціального підрозділу судової міліції «Грифон», надано їх характеристику та внесено пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в указаній сфері.

ШОПТЕНКО С. С. СИСТЕМА ЗАДАНИЙ СУДЕБНОЙ МИЛИЦИИ В УКРАИНЕ

На основании комплексного исследования определены основные задания специального подразделения судебной милиции «Грифон», дана их характеристика и внесены предложения по усовершенствованию законодательства в указанной сфере.

SHOPTENKO S. SYSTEM OF TASKS OF UKRAINIAN COURT POLICE

The main tasks of special subdivision of court police «Grifon» are determined on the basis of complex research. Their characteristic is presented. Offers on improving legislation in the mentioned sphere are made.

На сучасному етапі формування в Україні високорозвинутої демократичної, соціальної та правової держави особливого значення набуває вдосконалення правового регулювання діяльності органів внутрішніх справ, запровадження нової ідеології їх функціонування як діяльності щодо забезпечення та гарантування реалізації прав і свобод громадян. Одним з основних кроків держави на шляху формування правовідносин нового типу між правоохоронними органами та громадянами, вирішення завдань щодо забезпечення надійного захисту прав і свобод людини та громадянина, їх гарантій у рамках правозастосовчої діяльності органів внутрішніх справ стало створення спеціальних підрозділів судової міліції «Грифон».

Вказані підрозділи були засновані з метою забезпечення належної судової діяльності, захисту суддів, працівників правоохоронних органів, працівників Антимонопольного комітету України та уповноважених осіб Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України при виконанні ними службових обов'язків, учасників судового процесу та членів їх сімей, а також охорони судів та установ судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України.

Утворений у 2003 р. спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» є ще досить молодим. Саме тому досить багато аспектів його діяльності потребують переосмислення та вдосконалення.

Одним із таких аспектів є визначення завдань спеціального підрозділу, які чітко не регламентовані у жодному з нормативно-правових актів. Між тим правильне визначення і постановка завдань є першим кроком у досягненні поставленої мети.

Питаннями адміністративної діяльності органів внутрішніх справ та спеціальних

підрозділів судової міліції «Грифон» зокрема займалися такі відомі українські вчені, як В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, І. П. Голосніченко, А. Т. Комзюк, В. К. Колпачков, С. М. Пашков, В. П. Петков, О. П. Рябченко, С. О. Шатрава, В. К. Шкарупа тощо. Однак питання чіткої регламентації завдань вказаного підрозділу не знайшло свого відображення в їхніх роботах, що й зумовлює актуальність дослідження даної тематики.

Завдання – це наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа тощо. Настанова, розпорядження виконати певне доручення [1]. Завдання судової міліції в Україні впливають із загальних завдань, які ставляться перед органами внутрішніх справ, міліцією. Крім того, вони деякою мірою визначаються наказом МВС України від 19 листопада 2003 р. № 1390 «Про затвердження Положення про спеціальний підрозділ судової міліції “Грифон”», але в даному акті вони не відокремлюються від функцій.

Відповідно до чинного законодавства України, завдання судової міліції можна поділити на дві групи залежно від суб'єктів виконання:

1) загальні, тобто ті, які ставляться перед усіма структурними підрозділами органів внутрішніх справ (забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорона і забезпечення громадського порядку; захист власності від злочинних посягань та інші завдання у сфері правоохоронної діяльності);

2) спеціальні, тобто ті, які характерні лише для спецпідрозділів судової міліції:

– забезпечення охорони приміщень судів;

– забезпечення захисту суддів, працівників суду, учасників судового процесу, працівників

правоохоронних органів, Антимонопольного комітету України та уповноважених осіб Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України при виконанні ними службових повноважень, інших органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції, членів їх сімей і близьких родичів;

– забезпечення охорони приміщень і територій установ судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України.

Крім того, згідно з існуючим в адміністративному праві підходом усі завдання, які ставляться перед структурними одиницями державного механізму, зокрема перед судовою міліцією, можна об'єднати в три групи:

1) виробничі, що конкретизують ту мету, заради якої вона створена (охорона приміщень суду, захист суддів тощо);

2) економіко-екологічні, що закріплюють обов'язки дбайливо використовувати природні й інші ресурси, забезпечувати охорону навколишнього середовища й державного майна;

3) соціальні, що націлюють на турботу про колектив працівників і його членів, створення сприятливих умов для трудової діяльності, організацію культурно-побутового обслуговування, поліпшення матеріального добробуту своїх робітників, службовців та їх родин [2, с. 101].

За джерелами права, в яких закріплені завдання спецпідрозділів судової міліції, останні можна поділити на ті, які передбачені:

1) Конституцією України (захист прав і свобод громадян, забезпечення правопорядку [3]);

2) законодавчими актами України (забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорона і забезпечення громадського порядку [4]; підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, виконання функцій щодо державного захисту суддів, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу [5] тощо);

3) передбачені міжнародними нормативно-правовими актами (забезпечення прав і свобод громадян [6], забезпечення безпеки потерпілих від злочину [7] тощо);

4) нормативними актами Президента України (організація й координація діяльності органів внутрішніх справ щодо захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки [8]);

5) нормативно-правовими актами органів виконавчої влади (забезпечення охорони

приміщень судів; забезпечення захисту суддів, працівників суду, учасників судового процесу, працівників правоохоронних органів, інших органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції, членів їх сімей і близьких родичів [9] тощо).

Таким чином, завдання спецпідрозділів судової міліції «Грифон» як складової частини органів внутрішніх справ передбачені великою кількістю нормативно-правових актів різних рівнів, але в жодному з них вони не вказані належним чином. Проаналізувавши та узагальнивши нормативно-правову базу, основні завдання судової міліції, які відрізняють її від інших правоохоронних органів та від складових міліції, можна визначити таким чином:

– охорона приміщень суду, підтримання порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду;

– захист суддів та їх майна, працівників суду, правоохоронних органів, Антимонопольного комітету України та уповноважених осіб Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України при виконанні ними службових повноважень, інших органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції, членів їх сімей і близьких родичів, усіх учасників судового процесу;

– забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сім'ї або близьких родичів, при надходженні від них заяви або звернення керівника відповідного державного органу;

– охорона приміщень і територій установ судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України, забезпечення режиму утримання осіб, які перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу.

Розглянемо кожне з них окремо.

Охорона приміщень суду, підтримання порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду полягає в тому, що наряди спецпідрозділів зобов'язані нести службу (щодобово або у визначений проміжок часу) на території судових установ, охороняючи приміщення та прилеглу територію від протиправних дій з боку будь-яких осіб, забезпечуючи перепустковий режим пропуску до закладу, а також здійснювати профілактичні заходи з попередження правопорушень та їх припинення у випадку скоєння.

В окремих випадках під час розгляду справ про тяжкі чи особливо тяжкі злочини, з метою запобігання масовим безпорядкам у судовій установі або посягання на життя чи здоров'я потерпілих, свідків, інших учасників процесу, судова міліція діє відповідно до спеціально розробленого плану, який передбачає посилений

варіант несення служби, у тому числі розміщення працівників судової міліції в цивільному одязі серед присутніх у залі. Під час розгляду резонансних справ співробітники судової міліції повинні в повному обсязі володіти оперативною інформацією про підсудного з метою встановлення осіб з числа його друзів та близьких родичів, які можуть вчинити порушення громадського порядку в судовій установі або спровокувати на це інших осіб.

У разі вчинення в приміщенні суду порушень громадського порядку працівники судової міліції невідкладно вживають вичерпних заходів до їх припинення та затримання осіб, які їх вчинили.

Наступним завданням є захист суддів та їх майна, працівників суду, правоохоронних органів, Антимонопольного комітету України та уповноважених осіб Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України при виконанні ними службових повноважень, інших органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції, членів їх сімей і близьких родичів, усіх учасників судового процесу. Це завдання полягає у виконанні співробітниками судової міліції системи особливих заходів державного захисту працівників суду та правоохоронних органів спрямованих на забезпечення виконання покладених на них законом обов'язків і реалізації наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку зі службовою діяльністю вказаних працівників. Стаття 5 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначає, що з метою забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та їх близьких родичів, недоторканності житла, а також збереження їх майна з урахуванням конкретних обставин працівники судової міліції можуть застосовувати відповідно до законодавства такі заходи:

- а) особиста охорона, охорона житла і майна;
- б) видача зброї, засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку;
- в) встановлення телефону за місцем проживання;
- г) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;
- д) тимчасове розміщення у місцях, що забезпечують безпеку;
- е) забезпечення конфіденційності даних про об'єкти захисту;
- є) переведення на іншу роботу, направлення на навчання, заміна документів, зміна зовнішності, переселення в інше місце проживання [10].

Щодо завдання «забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сім'ї або близьких родичів, при надходженні від них заяви або звернення керівника відповідного державного органу», то, відповідно до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р., на судову міліцію покладається здійснення правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна вказаних осіб від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя [11]. Працівники спецпідрозділів забезпечують відсутність у конкретний момент реальної загрози заподіяння об'єктам, які охороняються, тієї конкретної шкоди, яка могла б настати та якої побоювалися.

До осіб, які згідно із Законом мають право на забезпечення безпеки, віднесені: особа, яка заявила до правоохоронного органу про злочин або в іншій формі брала участь чи сприяла у виявленні, попередженні, припиненні і розкритті злочинів; потерпілий та його представник у кримінальній справі; підозрюваний, обвинувачений, їх захисники і законні представники; цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники в справі про відшкодування шкоди, завданої злочином; свідок, експерт, спеціаліст, перекладач і понятий; члени сімей та близькі родичі вказаних осіб, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій стосовно них здійснюються спроби вплинути на учасників кримінального судочинства [11].

Проаналізувавши розглянуті завдання, можна дійти висновку про те, що їх виконання спрямоване на захист судочинства, тобто вжиття заходів із забезпечення належної діяльності судових та правоохоронних органів з розгляду та вирішення кримінальних, цивільних та інших справ. Деяко відрізняється від них наступне завдання – охорона приміщень і територій установ судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України, забезпечення режиму утримання осіб, які перебувають під вартою й направлені на судово-психіатричну експертизу. Воно полягає в забезпеченні охорони приміщень і територій відділень судово-психіатричних експертиз та режиму тримання осіб, які перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу, а також у забезпеченні пропускового режиму і надійної ізоляції утримуваних осіб.

Дане завдання хоча і передбачене наказом МВС України від 19 листопада 2003 р. № 1390

«Про затвердження Положення про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон»» [9], але не зовсім характерне для діяльності судової міліції. Закон України «Про судову експертизу» визначає, що охорона приміщень і територій установ судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України, а також режим тримання осіб, які перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу, забезпечуються Міністерством внутрішніх справ України за рахунок коштів, що виділяються йому з цією метою з державного бюджету [12]. Проте в Законі не зазначено, що дане завдання покладається саме на підрозділи судової міліції. Воно є більш характерним для працівників ізоляторів тимчасового тримання, а можливо, навіть для установ виконання покарань чи взагалі для Міністерства охорони здоров'я. Це впливає з того, що відповідно до Положення про відділення для здійснення стаціонарної судово-психіатричної експертизи для осіб, які утримуються під вартою, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 8 жовтня 2001 р. № 397, відділення для здійснення стаціонарної судово-психіатричної експертизи (включаючи наркологічну) для осіб, які утримуються під вартою, організовують управління охорони здоров'я у складі психіатричної лікарні як один із її

структурних підрозділів [13]. Можна порівняти діяльність даного відділення у складі психіатричної лікарні з функціонуванням слідчого ізолятора в системі установ виконання покарань, де забезпечення охорони приміщень і територій слідчого ізолятора, забезпечення режиму утримання осіб, які перебувають під вартою здійснюється працівниками того самого департаменту, що й охорона місць позбавлення волі. Як у відділенні судово-психіатричної експертизи, так і у слідчому ізоляторі перебувають особи, що знаходяться під вартою. Відмінність може полягати лише в психічному стані цих осіб.

Таким чином, завдання з охорони приміщень і територій установ судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України, забезпечення режиму утримання осіб, які перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу доцільно було б покласти на ті підрозділи, які здійснюють охорону психіатричних лікарень. Це можна пояснити ще й тим, що виконання такого завдання вимагає від працівників особливих знань, що застосовуються при поводженні з психічно хворими особами й відсутні у співробітників судової міліції. Однак на сьогодні дане завдання нормативно закріплене за спецпідрозділами судової міліції «Грифон» та виконується ними належним чином.

Література

1. Словник.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slovyk.net>.
2. Куліш А. М. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України : монографія : у 2 ч. Ч. 1 / А. М. Куліш. – Суми : Вид-во СумДУ, 2007. – 222 с.
3. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nred=254%EA%2F96-%E2%FO>.
4. Про міліцію : закон України від 20 груд. 1990 р. № 565–ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nred=565-12>.
5. Про судоустрій України : закон України від 7 лют. 2002 р. № 3018–Ш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nred=3018-14>.
6. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nou.ua/doc/?nid=1014.5336.0.
7. Декларація основних принципів правосуддя по відношенню жертв злочинів і зловживання владою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.khpg.org/index.php?id=1080460475>.
8. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ : розпорядження Президента України від 17 жовт. 2000 р. № 157/92рп [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nred=157%2F92-%FO%EF>.
9. Про затвердження Положення про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» : наказ МВС України від 19 листоп. 2003 р. № 1390 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nred=1139-03>.
10. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781–ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nred=3781-12>.
11. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782–ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nred=3781-12>.
12. Про судову експертизу : закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038–ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nred=4038-12>.
13. Про затвердження положень та інструкцій щодо застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які страждають на психічні розлади : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 8 жовт. 2001 р. № 397 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_27/pq_iwnvsq/index.htm.

Надійшла до редколегії 09.07.2010